

# ประติมานะวิทยาพระอวโลกิเตศวรผ่านคัมภีร์สังฆธรรมปุณฑริกสูตร\*

## THE ICONOGRAPHY OF AVALOKITEŚVARA THROUGH THE

## SADDHARMAPUNḌARĪKA SŪTRA

พระคำ สุขใจ<sup>1</sup>, ณัฐพงษ์ นรนิ<sup>2</sup>, เกரியงไกร กองเส็ง<sup>3</sup> และ ชนิชา คิตประเสริฐ<sup>4</sup>

Phra Kham Sukjai<sup>1</sup>, Natthapong Norani<sup>2</sup>, Kriangkrai Kongseng<sup>3</sup> and Chanicha Kidprasert<sup>4</sup>

<sup>1</sup>วัดโฆมานคุณาราม

<sup>1</sup>Bhoman Khunaram Temple, Thailand

<sup>2-4</sup>มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

<sup>2-4</sup>Suan Sunandha Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author's Email: s64123403152@ssru.ac.th

วันที่รับบทความ : 30 พฤศจิกายน 2568; วันแก้ไขบทความ 12 ธันวาคม 2568; วันตอบรับบทความ : 14 ธันวาคม 2568

Received 30 November 2025; Revised 12 December 2025; Accepted 14 December 2025

### บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างประติมากรรมพระอวโลกิเตศวรที่ปรากฏในคัมภีร์ สังฆธรรมปุณฑริกสูตร กับอิทธิพลที่ส่งผลต่อพุทธลักษณะในประเทศไทยและนานาชาติ โดยอาศัยกระบวนการศึกษาด้านประติมานวิทยา (Iconography) เพื่อตรวจสอบการแสดงออกทางศิลปะและการสร้างสรรค์รูปเคารพซึ่งสะท้อนคุณลักษณะด้านเมตตาและกรุณาของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร จากการศึกษาพบว่ารูปเคารพของพระอวโลกิเตศวรได้พัฒนาหลากหลายรูปแบบในอินเดีย จีน ญี่ปุ่น เกาหลี และไทย อันเป็นผลมาจากคติความเชื่อ บริบทสังคม และวัฒนธรรมของแต่ละภูมิภาค ทั้งนี้ คัมภีร์ สังฆธรรมปุณฑริกสูตร ยังกล่าวถึงการปรากฏกายของพระอวโลกิเตศวรทั้ง 33 ปาง ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือ

Citation:



\* พระคำ สุขใจ, ณัฐพงษ์ นรนิ, เกரியงไกร กองเส็ง และ ชนิชา คิตประเสริฐ. (2569). ประติมานะวิทยาพระอวโลกิเตศวรผ่านคัมภีร์สังฆธรรมปุณฑริกสูตร. วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่, 4(1), 1157-1181.

Phra Kham Sukjai, Natthapong Norani, Kriangkrai Kongseng and Chanicha Kidprasert. (2026).

The Iconography Of Avalokiteśvara Through The Saddharmapuṇḍarīka Sūtra.

Modern Academic Development and Promotion Journal, 4(1), 1157-1181.;

DOI: <https://doi.org/10.>

<https://so12.tci-thaijo.org/index.php/MADPIADP/>

สรรพสัตว์ ส่งผลให้เกิดความศรัทธาแพร่หลายผ่านงานประติมากรรม จิตรกรรม และพิธีกรรมต่าง ๆ การวิเคราะห์ยังสะท้อนให้เห็นคุณค่าของแนวคิดด้านความเมตตาและการเยียวยาที่สัมพันธ์กับสังคมร่วมสมัย รวมถึงแนวโน้มการขยายตัวของรูปเคารพและความศรัทธาสู่สื่อดิจิทัลและศิลปะร่วมสมัยในอนาคต

**คำสำคัญ:** ประติมาณะ, พระอวโลกิเตศวร, คัมภีร์สังฆธรรมปุณทริกสูตร

## Abstract

This article presents an analysis of the relationship between the iconography of Avalokiteśvara depicted in the Saddharmapuṇḍarīka Sūtra and its influence on Buddhist artistic characteristics in Thailand and other countries. Employing the method of iconographic study, the research explores artistic expressions and the creation of sacred images that embody the compassion and benevolence of the Bodhisattva Avalokiteśvara. The findings indicate that representations of Avalokiteśvara have evolved across regions such as India, China, Japan, Korea, and Thailand, shaped by cultural beliefs, social contexts, and regional aesthetics. The Saddharmapuṇḍarīka Sūtra describes the Bodhisattva's 33 manifestations, each appearing to assist sentient beings in various circumstances, thereby promoting widespread reverence in Asian art, belief systems, and ritual practices. The study further highlights the enduring significance of compassion and healing conveyed through Avalokiteśvara's iconography, which continues to resonate in contemporary societies. Moreover, the devotion and artistic representations associated with Avalokiteśvara are projected to expand into digital media, contemporary art, and psychological healing practices, emphasizing simplicity, tranquility, and universal accessibility.

**Keywords:** Iconography, Avalokiteśvara, Saddharmapuṇḍarīka Sūtra (Bodhisattva Avalokiteśvara)

## บทนำ

หากจะกล่าวถึงพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร หรือที่ชาวไทยรู้จักกันในนามของพระแม่อุมาที่ปรากฏรูปลักษณะเป็นสตรีชูดขา มือถือแจกัน ทั้งนี้ “ประติมานะ” ของพระแม่อุมา มิใช่มีเพียงรูปลักษณะดังกล่าวเท่านั้น ยังมีรูปลักษณะต่าง ๆ ของท่านอีกมาก ดังที่ปรากฏในคัมภีร์ สัทธรรมปุณฑริกสูตร โดยคณะสงฆ์จีนิกายแห่งประเทศไทย ที่ได้จัดพิมพ์เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2547 เพื่อเป็นอนุสรณ์ ครบรอบ 103 ปีแห่งชาตกาล พระมหาคณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร (โพธิ์แจ้) โดยชะเอม แก้วคล้าย ซึ่งแปลจากต้นฉบับภาษาสันสกฤต

คำว่า ประติมาวิทยา หมายถึง ภาพเขียนภาพวาดของพระอวโลกิเตศวรหรือพระโพธิสัตว์กวนอิมที่นิยมสร้างเป็นรูปบุรุษหนุ่มทรงเครื่อง ตามแบบเจ้าชายของประเทศอินเดียในโบราณที่มีรูปลักษณะปางที่หลากหลาย แต่สิ่งสำคัญนั้นต้องมีรูปพระอมิตาภพุทธเจ้าในปางนั่งสมาธิอาศัยอยู่บนเศียร และนั่งอยู่บนสุดสุดในปางที่พระอวโลกิเตศวรมีหลายเศียร ถือว่าเป็นปติมากรรมที่โดดเด่นและที่สำคัญสำหรับมหายาน ส่วนดอกไม้ที่เป็นเอกลักษณ์มักจะทำประดับประกอบในภาพด้วยคือดอกบัว และจะต้องเป็นดอกบัวสีชมพู เพราะถ้าเป็นสีขาวจะเป็นของพระมัญชุศรีโพธิสัตว์หรือบุญชูผู้สัก ดอกบัวสีชมพูจึงทำให้พระองค์ได้รับการขนานพระนามว่าเป็นพระโพธิสัตว์ที่ผู้คนนับถือก่อนเกิดพระโพธิสัตว์องค์ตามมา ผลงานทางศิลปะทั้งในรูปแบบการปั้นแกะสลักหล่อหรือขึ้นรูปในภาษาทั่วไปคือปฏิมากรรม ส่วน “คัมภีร์สัทธรรมปุณฑริกสูตร” คือคัมภีร์ที่กล่าวถึง คุณลักษณะของพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ว่ามีคุณความดีต่อสรรพชีวิตอย่างไรจะได้รับประโยชน์รูปแบบไหนบ้างจากการระลึกถึงพระอวโลกิเตศวร อีกทั้งยังกล่าวถึงการสำแดงรูปลักษณะในแบบต่างๆ เพื่อตอบสนองต่อจิตอภิปาทยของสรรพสัตว์ซึ่งต่อมาก็เป็นแนวทางในการสร้างปฏิมากรรมในรูปแบบต่างๆ ที่เห็นได้ในยุคปัจจุบันอีกด้วย

ทั้งนี้ คัมภีร์สัทธรรมปุณฑริกสูตรเป็นคัมภีร์ที่มีความเก่าแก่ มีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา มหายานอย่างมาก แต่งขึ้นเมื่อไหร่ นั้น ยังไม่มีหลักฐานที่แน่ชัด แต่เมื่อ พ.ศ. 798 ได้มีการแปลจากภาษาสันสกฤตเป็นภาษาจีนแล้ว ต่อมาได้แปลเป็นภาษาอื่นๆ อีกจำนวนมาก เช่น ภาษาทิเบต เกาหลี ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส และอังกฤษ เป็นต้น ส่วนในประเทศไทย ได้มีผู้แปลไว้แล้วหลายสำนวน แต่เป็นการแปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ โดยคณะสงฆ์จีนิกายแห่งประเทศไทย มีความประสงค์พิมพ์เผยแพร่เนื้อหาของสัทธรรมปุณฑริกสูตร ในพระพุทธศาสนา มหายานถือว่าคัมภีร์นี้มีความสำคัญและมีอิทธิพลเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะป็นลัทธิใดๆ ในฝ่าย

มหายาน ซึ่งต่างก็ให้ความเคารพนับถือพระสูตรนี้ ที่ผ่านมามีผู้ศึกษาค้นคว้าจนเขียนเป็นอรรถกถาและฎีกาขยายความจากพระสูตรมากมาย เพราะด้วยเนื้อหาของพระสูตรกล่าวถึงพุทธศาสนาตามมหายานอย่างชัดเจน หลายคนในเอเชียตะวันออก นำมาสวดท่องจำโดยเฉพาะจีน เกาหลี และญี่ปุ่น (เซเมม แก้วคล้าย, 2547 : 7) ในคัมภีร์นี้ส่วนที่กล่าวถึงรูปลักษณะของพระอวโลกิเตศวร คือ สมันตมุขปวิวรรต ว่าด้วยการสำแดงรูปลักษณะต่าง ๆ ของพระอวโลกิเตศวร ในการโปรดสรรพสัตว์ให้เหมาะสมตามจริตและอัธยาศัยที่แตกต่างกัน ด้วยแนวคิดจากคัมภีร์นี้ ทำให้การสร้างปฏิมากรรมพระโพธิสัตว์องค์นี้ มีหลากหลายศิลปะ อันนำไปสู่ความเชื่อมโยงทางจิตวิญญาณตามแนวทางของผู้ปฏิบัติในวิถีของพระพุทธศาสนา

แม้จะมีงานศึกษาพระอวโลกิเตศวรในเชิงศิลปกรรมและศาสนาเป็นจำนวนมาก แต่ยังขาดงานที่เชื่อมโยงระหว่าง ‘ประติมานะวิทยา (Iconography)’ กับ ‘คัมภีร์เฉพาะบทสมันตมุขปวิวรรต’ โดยตรง... บทความนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างดังกล่าวเพื่อเป็นการนำเสนอการวิเคราะห์ประติมานะวิทยาของพระอวโลกิเตศวรที่ปรากฏในคัมภีร์สังฆธรรมปุนทริกสูตร ฉบับตีพิมพ์ดังกล่าว ทั้งนี้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจศึกษาและปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนามหานิกายที่จะใช้ประติมานะเชื่อมโยงไปถึงการศึกษาคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพโดยอาศัยความกรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยเอกลักษณ์ของพระอวโลกิเตศวรที่มีรูปลักษณะต่าง ๆ อันสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของมนุษย์ที่มีลักษณะนิสัยแตกต่างกัน

### ลักษณะประติมานะของพระอวโลกิเตศวรที่ปรากฏในคัมภีร์สังฆธรรมปุนทริกสูตร

พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์(กวนอิม) ถือเป็นพระโพธิสัตว์อันดับต้น ๆ ที่พุทธศาสนิกชนเป็นที่รู้จักและเคารพนับถือมากที่สุด รูปลักษณะที่ปรากฏออกสื่ออย่างเป็นรูปธรรมทั้งรูปหล่อต่าง ๆ แม้กระทั่งภาพวาดมีอยู่อย่างแพร่หลาย คติการสร้างส่วนนี้ได้รับแนวคิดจากพระสูตรทางพระพุทธศาสนาที่ชื่อว่า สังฆธรรมปุนทริกสูตร (妙法莲华经观世音菩萨普门品) บทที่ 25 จาก 28 บท เป็นฉบับที่แพร่หลายในจีน เนื่องจากความศรัทธาต่อองค์พระอวโลกิเตศวร (กวนอิม) ฝ่ายมหายานเป็นที่แพร่หลายจึงมีการพิมพ์บทนี้เผยแพร่ต่างหากจากพระสังฆธรรมปุนทริกสูตร โดยนิยมใช้เป็นบทสวดถวายพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ซึ่งเป็นที่นับถือบูชาแพร่หลายในพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน พระสูตรนี้เรียกชื่อย่อว่า “ผู้เหินผืน”(普门品) เป็นบทที่ว่าด้วยการที่ประตูปะเปิดแก่สรรพสัตว์ทั้งปวงโดยเสมอกัน เพราะ

สาระสำคัญของอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์สมันตมุขปรีวรตกล่าวถึงการสำแดงกายต่าง ๆ ของพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ในการโปรดสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ภัยและสมปรารถนาโดยเสมอภาค โดยนำเสนอสาระสำคัญผ่านบทสนทนาระหว่างพระอักษยมติโพธิสัตว์กับพระพุทธเจ้า เนื้อหาโดยสังเขปเริ่มต้นจากการที่พระอักษยมติโพธิสัตว์ได้ทูลถามพระพุทธเจ้าถึงสาเหตุที่พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ได้พระนามว่า อวโลกิเตศวร(สดับเสียงโลก) พระพุทธเจ้าจึงทรงอธิบายถึงการที่พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ได้โปรดสรรพสัตว์ผู้ขานนามหรือเคารพบูชาพระองค์ให้พ้นจากทุกข์ภัย 7 ประการ พิช 3 ประการ และสมในความปรารถนา 2 ประการ ต่อมาพระอักษยมติโพธิสัตว์ยังได้ทูลถามถึงกุสโลบายที่พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ใช้ในการแสดงธรรมแก่สรรพสัตว์ พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสอธิบายถึงการสำแดงกายโปรดสรรพสัตว์ต่าง ๆ ถึง 33 ประการ

ทั้งนี้ รูปร่างของพระอวโลกิเตศวรที่ระบุไว้ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาท่านสามารถปรากฏได้ทุกรูปแบบ แต่โดยหลักแล้วมี 33 รูปร่าง ได้แก่

1. กายของพระพุทธเจ้า (佛身)
2. กายของพระสาวก (声闻身)
3. กายของพระราชา (小王身)
4. กายของท้าวมหาพรหม (梵王身)
5. กายของพราหมณ์ (婆罗门身)
6. กายของอุบาสิกา (优婆夷身)
7. กายของพระปัจเจกพุทธเจ้า (辟支佛身)
8. กายของท้าวสักกะ (帝释身)
9. กายของพระอิศวร (自在天身)
10. กายของพระมหेश্বর (大自在天身)
11. กายของมหาขุนพล (天大将军身)
12. กายของท้าวภูเวร (毗沙门身)
13. กายของผู้อาวุโส (长者身)
14. กายของคฤหบดี (居士身)

15. กายของอำมาตย์ (宰官身)
16. กายของภิกษุ (比丘身)
17. กายของภิกษุณี (比丘尼身)
18. กายของอุบาสก (优婆塞身)
19. กายของภรรยาผู้อาวุโส (长者妇女身)
20. กายของภรรยาคนดี (居士妇女身)
21. กายของภรรยาอำมาตย์ (宰官妇女身)
22. กายของภรรยาพราหมณ์ (婆罗门妇女身)
23. กายของเทพ (天身)
24. กายของนาค (龙身)
25. กายของยักษ์ (夜叉身)
26. กายของคนธรรพ์ (乾闥婆身)
27. กายของอสูร (阿修罗身)
28. กายของครุฑ (迦楼罗身)
29. กายของกินนร (紧那罗身)
30. กายของมโหรี (摩睺罗伽身)
31. กายของกุลบุตร (童男身)
32. กายของกุลธิดา (童女身)
33. กายของวัชรเทพ (金刚身)

จากรูปกายข้างต้น รูปกายที่พบเห็นบ่อยจากวัดมหานิกายทั้ง 6 แห่งและศาลเจ้าต่าง ๆ ในประเทศไทย มีอยู่ด้วยกัน 5 รูปกาย คือ กายของพระพุทธเจ้า (佛身) กายของพระสาวก (声闻身) กายของพระราชา (小王身) กายของพราหมณ์ (婆罗门身) และ กายของอุบาสิก (优婆夷身)



รูปที่ 1 กายของพระพุทธเจ้า (佛身)      กายของพระสาวก (声闻身)  
 กายของพระราชา (小王身)      กายของท้าวมหาพรหม (梵王身)  
 กายของพราหมณ์ (婆罗门身)      กายของอุปาสิกา (优婆夷身)  
 (ที่มา : www.rsw.org)

การสำแดงกายทั้ง 33 ประการนี้ไม่ได้หมายความว่ามีความหมาย 33 จริง แต่มีความหมาย  
 ว่ามาก พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์แบ่งพระวรกายไปโปรดสรรพสัตว์จำนวนหาประมาณมิได้ ใน  
 ตรัสหัสมหาสหัสโลกธาตุ (โลกธาตุที่มหาศาลจำนวนสามพันโลกธาตุ) ตามที่สรรพสัตว์มีจิต  
 ระลึกถึง หากจะตีความตามนี้ พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ย่อมมีพระวรกายหาจำนวนประมาณ  
 มิได้ ซึ่งอาจตีความได้ถึงปรากฏการณ์ใด ๆ ก็ตามที่สามารถกระตุ้นเราให้เกิดความเมตตากรุณา

ได้ ภายของพระอวโลกิเตศวรตามที่กล่าวมาเป็นการจำแลงรูปร่างให้เข้ากับจริตของสรรพสัตว์ เนื่องจากพระอวโลกิเตศวรจะเปลี่ยนแปลงพระองค์ไปตามที่ผู้ซึ่งพระองค์ต้องการจะสั่งสอน

ในส่วนของอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์สมันตมุขปรีวรรตนั้นได้ส่งผลให้ความศรัทธาในพระอวโลกิเตศวรแพร่หลายในสังคมจีนและสังคมตะวันออก ศาสนสถานต่าง ๆ นิยมพิมพ์พระสูตรนี้เผยแพร่ต่างหากเพื่อใช้เป็นบทสวดบูชา พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ ในคัมภีร์ฝ่ายมหายานมีที่กล่าวถึงพระอวโลกิเตศวรอยู่หลายเล่ม อาทิ มหารัตนกุฎสูตร มหากรุณาปุณฑริกสูตร เป็นต้น แต่บทอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์สมันตมุขปรีวรรตนี้มีอิทธิพลสูงสุด เพราะได้อธิบายที่มาของพระนามและการสำแดงกาย 33 ประการของพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์โดยละเอียด ทำให้เห็นถึงพระมหาเมตตากรุณาที่มุ่งจะให้สรรพสัตว์พ้นทุกข์ นอกจากนั้นฤทธานุภาพด้านต่าง ๆ ของพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ที่เอ่ยถึงในบทอวโลกิเตศวรสมันตมุขปรีวรรตนี้ก็ทำให้ผู้นับถือเกิดความศรัทธาและความหวังในชีวิต ตัวอย่างเช่น เรื่องการประทานบุตรธิดาที่พร้อมด้วยสิริลักษณะและมีคุณความดีเป็นการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมจีนที่ให้ความสำคัญกับการมีบุตรไว้สืบสกุลและเช่นไหว้บรรพชนไม่ให้ขาดตอน

ต่อมามีพุทธศาสนิกชนที่ศรัทธาในหมู่ใหญ่นิยมสร้างพระปฏิมาจำลองของพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์เพียงรูปลักษณะ 33 ปาง การจะสร้างให้ครบตามคัมภีร์นั้นว่าหาได้ยากมาก จะมีเพียงแต่กายของสตรีเพศเท่านั้น สำหรับพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรนี้ เชื่อว่าคติพุทธศาสนามหายานถูกนำมาผสมผสานกับเรื่องเจ้าหญิงเมี่ยวซ่าน ตำนานพื้นบ้านในแผ่นดินจีน จนก่อให้เกิดเป็นพระอวโลกิเตศวรในปางที่เป็นผู้หญิงขึ้น ในเมืองจีนมักนิยมทำรูปกวนอิมเป็นผู้หญิง จนบางครั้งก็เข้าใจผิดว่ากวนอิมคือพระอวโลกิเตศวรในปางที่เป็นผู้หญิง แต่ดังที่กล่าวแล้วว่าพระนามกวนอิมหมายถึงพระอวโลกิเตศวรในภาษาจีน ไม่ว่าจะอยู่ในปางใด พระอวโลกิเตศวรทรงเมตตาอนุภาพมาก สามารถแปลงพระองค์ไปได้หลายรูปแบบ รูปของพระองค์ในประเทศจีน-ญี่ปุ่น ที่มี “พันแขน-พันมือ” ก็มีอยู่มาก เป็นสัญลักษณ์ของพระเมตตาที่ทรงช่วยเหลือสัตว์โลกอยู่ตลอดเวลา

### แนวคิดเชื่อมโยงปฏิมากรรมยุคโบราณกับคัมภีร์สัทธรรมปุณฑริกสูตร

ตามรูปลักษณะในคัมภีร์สัทธรรมปุณฑริกสูตร ทำให้เกิดเป็นประติมากรรมขึ้นตั้งแต่ยุคโบราณ มีทั้งรูปปั้นและรูปวาดเกิดขึ้น ซึ่งล้วนแล้วเกิดจากองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ส่วน คือ

รูปทรงและเนื้อหา กล่าวคือเนื้อหาที่เกิดจากเรื่องราวที่บรรยายรูปลักษณ์ของพระอวโลกิเตศวรนาในคัมภีร์สังฆธรรมปุณทริกสูตร ทำให้เกิดการสร้างรูปทรงให้เป็นที่มองเห็นได้

ในราชวงศ์ฮั่นสำหรับงานประติมากรรมมีการนำหินมาสลักแทนและมีการแกะสลักงาช้าง หินอ่อน และหยกตามความเชื่อและความนิยมของชาวจีน ซึ่งมีสัดส่วนงดงาม เป็นการผสมผสานระหว่างศิลปะอินเดียและจีนที่มีลักษณะเป็นมนุษย์มากกว่าเทพเจ้า โดยมีหนึ่งในพุทธปฏิมาที่นิยมสร้าง คือ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ซึ่งสะท้อนถึงการสร้างสรรค์ศิลปะที่ได้รับอิทธิพลจากคำสอนในพระสูตรมหายานซึ่งเน้นถึงคุณลักษณะของพระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์ในการช่วยเหลือสัตว์โลกเพื่อให้บรรลุสู่ธรรมและการตรัสรู้ โดยมีความเชื่อมโยงระหว่างศิลปกรรมกับหลักธรรมในพระสูตร ดังนี้

**การแสดงออกถึงพุทธะหลายองค์และพระโพธิสัตว์ในงานประติมากรรม** คัมภีร์สังฆธรรมปุณทริกสูตรมีการกล่าวถึงพระพุทธรูปหลายพระองค์และพระโพธิสัตว์ผู้ช่วยเหลือสัตว์โลก งานประติมากรรมจึงมักสร้างพระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์ให้มีคุณลักษณะเช่นความเมตตา ความเสียสละ และการเป็นที่พึ่งของผู้คน เช่น ประติมากรรมพระอวโลกิเตศวรพันมือที่แสดงถึงการช่วยเหลืออย่างทั่วถึง (วศิน อินทสระ, 2555, น. 30-33)

**แนวคิดของการตรัสรู้และการสืบทอดพระธรรมที่เป็นนิรันดร์** แนวคิดจากคัมภีร์สังฆธรรมปุณทริกสูตรที่ว่า "พระสังฆธรรมเป็นสิ่งที่นิรันดร์" สะท้อนผ่านงานศิลปะที่สร้างองค์พระพุทธรูปในท่านั่งสมาธิและมีรัศมีรอบพระเศียรเพื่อสื่อถึงการบรรลุธรรม ตัวอย่างเช่น พระพุทธรูปแบบคันธาระซึ่งมีรูปแบบเฉพาะในแง่ความนิรันดร์และความสงบ (รวีวาร นิลรัตน์, 2548: 58)

**การใช้สัญลักษณ์ดอกบัวในงานประติมากรรม** ดอกบัวใน คัมภีร์สังฆธรรมปุณทริกสูตร ถือเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์และการตรัสรู้ ซึ่งประติมากรรมของพระพุทธรูปในหลายยุคสมัยมักจะใช้บัลลังก์ดอกบัวเป็นฐานรองพระพุทธรูป สื่อถึงการบรรลุธรรมแม้อยู่ในโลกที่เต็มไปด้วยอุปสรรค ความหมายนี้สะท้อนในพระพุทธรูปในศิลปะสุโขทัยและศิลปะอยุธยาของไทย ที่แสดงถึงพระพุทธรูปนั่งสมาธิบนบัลลังก์ดอกบัวอย่างสงบ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2539: 75)

**พระโพธิสัตว์ผู้เสียสละในงานศิลปะ** พระสูตรนี้กล่าวถึงพระโพธิสัตว์ที่อุทิศตนเพื่อช่วยเหลือสัตว์โลก ประติมากรรมของพระโพธิสัตว์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มักสร้างพระ

โพธิสัตว์ในหลายมือ หลายพักตร์ ซึ่งหมายถึงความสามารถในการช่วยเหลือผู้คนได้ทั่วถึงและอย่างไม่มีขีดจำกัด เช่น พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรที่เป็นสัญลักษณ์ของการเสียสละเพื่อผู้อื่น นอกจากนี้ ประติมากรรมยังแสดงถึงคุณธรรมและลักษณะต่างๆ ของพระโพธิสัตว์ที่ได้รับการบูชาในพระสูตร ซึ่งสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้คนในการแสวงหาความเมตตาและการช่วยเหลือผู้อื่นในชีวิตประจำวัน (วศิน อินทสระ, 2555: 47)

### อิทธิพลของพุทธลักษณะพระอวโลกิเตศวรต่อประเทศไทยและนานาชาติ

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร เป็นพระโพธิสัตว์ผู้เปี่ยมไปด้วยความเมตตา กรุณา มีคนเคารพนับถือจำนวนมากครอบคลุมดินแดนต่าง ๆ ในภูมิภาคตะวันออก ตั้งแต่อินเดีย เนปาล ทิเบต ญี่ปุ่น เกาหลี มองโกเลีย จีน ไต้หวัน อินโดนีเซีย กัมพูชา เวียดนาม และไทย รูปลักษณะของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ซึ่งเราเคยเห็นผ่าน รูปภาพจิตรกรรม และปฏิมากรรมหลากหลายรูปแบบเช่น พระอวโลกิเตศวรที่มีสี่แขน พันแขน หรือภาพวาดสีขาว (สีขาวแสดงถึงธรรมอันบริสุทธิ์ซึ่งปราศจากกิเลสตัณหา) ชาวทิเบต อินเดีย เนปาล และไทย จะวาดหรือปั้นเป็นรูปผู้ชายและเรียกว่า "พระอวโลกิเตศวร" ชาวจีนจะวาดภาพและปั้นรูปหล่อของท่านเป็นผู้หญิงซึ่งเรารู้จักในนาม "เจ้าแม่กวนอิม" ขณะที่ประเทศญี่ปุ่นระบุได้ยากกว่าเป็นเพศอะไร มีทั้งแบบเพศชายและเพศหญิง

ในยุคที่ศาสนาพุทธนิกายมหายานได้รับความนิยมในประเทศจีน และประเทศอื่น ๆ ในแถบเอเชียตะวันออก ควบคู่กับการแพร่หลายของลัทธิขงจื้อและเต๋า ในช่วงศตวรรษที่ 19 โดยพบรูปปั้นเจ้าแม่กวนอิมในลักษณะต่าง ๆ เช่น รูปปั้นเจ้าแม่กวนอิมพันมือ รูปปั้นเจ้าแม่กวนอิมในชุดขาว เป็นงานประติมากรรมพุทธศิลป์ที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อของผู้คนในยุคต่าง ๆ กัน สืบทอดต่อมานับพันปี โดยมีหลักฐานรูปปั้นเจ้าแม่กวนอิมในประเทศต่าง ๆ แตกต่างกัน โดยเฉพาะประเทศไทย อินเดีย จีน เกาหลี ญี่ปุ่น และเวียดนาม ดังนี้

#### ประเทศไทย

พระอวโลกิเตศวรกวนอิมในเมืองไทยสังกัดอยู่ฝ่ายพุทธมหายานเป็นส่วนใหญ่ นิทานเรื่องนางเมี่ยวซ่านที่เล่าในเมืองไทยได้ระบุชัดว่า ธรรมที่นางเมี่ยวซ่านเฝ้านั้นเป็นพุทธธรรม บทสวดภาษาจีนที่ใช้ในการสวดบูชากวนอิมก็มีเนื้อความเป็นพุทธ และในหมู่ผู้รู้ก็ยืนยันจะอธิบายว่ากวนอิมคือปางหนึ่งของพระอวโลกิเตศวร การนับถือพระอวโลกิเตศวรนา กวนอิม

เหมือนเป็นเทพที่คอยช่วยบำบัดทุกข์ภัยต่าง ๆ ที่ตนเผชิญอยู่ โดยพุทธลักษณะของพระอวโลกิเตศวรมีอิทธิพลต่อประเทศไทยในด้านต่าง ๆ ดังนี้

**1. ด้านประติมากรรม** ในประเทศไทยนอกจากจะมีประติมากรรมของพระอวโลกิเตศวรในลักษณะสตรีชู้ตขาที่ตั้งที่ได้รับอิทธิพลจากประเทศจีนแล้ว ยังมีประติมากรรมในศิลปะศรีวิชัย ทวารวดีและ ลพบุรีอีกด้วย

ในภาคใต้ของประเทศไทย รูปเคารพพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร พบมากบริเวณจังหวัดยะลา อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา อำเภอเมืองฯ อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช และอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยเฉพาะประติมากรรมชิ้นเอกซึ่งพบในอำเภอไชยา คือ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 กร หรือพระโพธิสัตว์ปัทมปาณี พระนาม “อวโลกิเตศวร” แปลว่า “พระผู้มองลงต่ำ” หรือ “พระผู้มีแสงสว่าง” ส่วนพระนาม “ปัทมปาณี” แปลว่า “ผู้ถือดอกบัว” ศิลปะสมัยศรีวิชัย อายุราวพุทธศตวรรษที่ 14 พบในเมืองไชยา ซึ่งเป็นหนึ่งในเมืองโบราณที่สันนิษฐานกันว่าเคยเป็นที่ตั้งหรือศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งเจริญขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13-18

ประติมากรรมรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร (ปัทมปาณี) องค์นี้ มีขนาดเท่าบุคคลจริงสภาพชำรุด ท่อนล่างตั้งแต่บั้นพระองค์หายไป ทรงยืนอยู่ในท่าตรีภังค์ (เอียงสะโพก) พระพักตร์กลม มีอุณาโลมที่พระนลาฏ พระเนตรเหลือบมองต่ำ ทรงเครื่องประดับ อาทิ สร้อยประคำ กรองคอ ครองผ้าเฉวียงพระอังสาหรือไหล่ซ้าย คาดทับด้วยสายยัชโญปวีตหรือสายธูราอันเป็นสายมงคลที่พราหมณ์หรือนักบวชใช้คล้อง โดยมีหัวทวนประดับอยู่บนสายนั้น ลวดลายเครื่องประดับคล้ายกับประติมากรรมในชวาภาคกลางอันเป็นการสนับสนุนหลักฐานจากจารึกหลักที่ 23 เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสกุลวงศ์ของกษัตริย์แห่งศรีวิชัย (ไชยา) และราชวงศ์ไศเลนทร์ในชวาภาคกลาง กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 14 องค์จริงจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร พระโพธิสัตว์องค์นี้เป็นประติมากรรมศิลปะศรีวิชัยที่มีชื่อเสียงที่สุด และจัดได้ว่างดงามที่สุด ถือเป็นหลักฐานที่โดดเด่นชิ้นหนึ่งที่สนับสนุนความสำคัญในด้านศิลปวัฒนธรรมของเมืองไชยาโบราณในสมัยศรีวิชัยรูปเคารพนี้ และนับเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงถึงการนับถือพุทธศาสนานิกายมหายานของผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณคาบสมุทรภาคใต้ของประเทศไทย



รูปที่ 2 ประติมากรรมรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร (ปัทมปาณี)  
(ที่มา : <https://at.pinterest.com/pin/77476056082888328/>)

2. **ด้านจิตรกรรม** ตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น วัด ศาลเจ้า สมาคม มูลนิธิต่าง ๆ ส่วนมากจะมีภาพลวดลายตามฝาผนังและภาพจิตรกรรมเหล่านั้นก็มักจะเป็นภาพจิตรกรรมศิลปะจีน เช่นกันกับพระประติมาแล้ว ยังมีเรื่องของพุทธวัฒนธรรมคือการผสมผสานระหว่างพระพุทธศาสนาทั้งเถรวาทและมหายานอีกด้วย จิตรกรรมที่ปรากฏในศิลปะแบบไทยๆ ที่ปรากฏ ณ วัดปทุมวนาราม เป็นภาพ “พระมหาโพธิสัตว์” 5 องค์ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ พระวรกายสีขาว แต่งพระองค์อย่างเทวดาไทย โดยมีจารึกกำกับไว้ว่าเป็น สมันตภัทร วัชรปาณี รัตนปาณี ปัทมปาณี (พระอวโลกิเตศวร) และวิศวาปาณี โดยจิตรกรรมที่พบ ได้แก่

**จิตรกรรมในศาลเจ้าและสมาคมชาวจีน** ซึ่งในศาลเจ้าชาวจีน เช่น ศาลเจ้าแม่กวนอิมที่เยาวราช หรือ สมาคมธรรมศาลา พบลวดลายจิตรกรรมแบบจีนที่มักปรากฏบนผนังและเพดาน เป็นภาพพระอวโลกิเตศวรในลักษณะกวนอิม เช่น กวนอิมพันกร หรือกวนอิมประทับบนดอกบัว ภาพเหล่านี้มักแสดงความละเอียดและความงดงามตามศิลปะแบบจีน โดยใช้สีสด เช่น แดง ทอง และเขียว เพื่อสื่อถึงความศักดิ์สิทธิ์และพลังเมตตากรุณา (เฉลิมศักดิ์ จารุวรรณ, 2553 : 112-115) มีการการสอดแทรกสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา อันเป็นการผสมผสานสัญลักษณ์มหายานอื่น ๆ เช่น วัชระ ดอกบัว และสิงโตจีน ซึ่งแสดงถึงการเชื่อมโยงกับพระสูตรมหายาน (ประทีป วิสุทธิ์, 2556 : 65-67)

**จิตรกรรมในวัดไทย** ได้แก่ภาพจิตรกรรมที่วัดปทุมวนาราม กรุงเทพมหานคร ที่มีความโดดเด่นเป็นพิเศษ ได้แก่ ภาพ "พระมหาโพธิสัตว์" 5 องค์ ซึ่งได้แก่ สมันตภัทร วัชรปาณี รัตนปาณี ปัทมปาณี (พระอวโลกิเตศวร) และวิศวาปาณี ภาพเหล่านี้แสดงให้เห็นพระวรกายสีขาว แต่งกายแบบเทวดาไทย โดยมีลักษณะผสมผสานระหว่างศิลปะมหายานและศิลปะแบบไทย สะท้อนถึงความพัฒนาธรรมของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย (ลักษณะ ชีรวิทย์, 2560 : 42-45)

ทั้งนี้ จิตรกรรมเหล่านี้มีการผสมผสานศิลปะเถรวาทและมหายาน โดยมักใช้ลักษณะของเทวดาไทย เช่น การแต่งองค์ด้วยลวดลายแบบไทยประเพณี แต่คงสัญลักษณ์ของพระโพธิสัตว์ เช่น พระเศียรทรงมงกุฎ และเครื่องประดับแบบมหายาน สะท้อนถึงการอยู่ร่วมกันของเถรวาทและมหายานในวัฒนธรรมไทย (สมชาย ศรีทัพ, 2563 : 72-75) สะท้อนถึงพัฒนาธรรมในจิตรกรรมไทย-จีน โดนจิตรกรรมที่ปรากฏในประเทศไทยมักสะท้อนถึงการหลอมรวมวัฒนธรรมระหว่างจีนและไทย โดยเฉพาะในชุมชนไทยเชื้อสายจีน ตัวอย่างเช่น การแสดงภาพพระอวโลกิเตศวรแบบกวนอิม ในลักษณะศิลปะแบบจีน เช่น โบหน้าที่เรียวยาว สวมอาภรณ์จีน และประทับบนดอกบัว หรือ การใช้คติไทยในภาพจิตรกรรม เช่น การแสดงลวดลายแบบไทย เช่น เมฆสีทอง หรือการใช้ลวดลายใบไม้แบบไทยในกรอบภาพ เพื่อแสดงถึงการหลอมรวมของวัฒนธรรม (เฉลิมศักดิ์ จารุวรรณ, 2553 : 67-70)



ภาพที่ 3 จิตรกรรมเรื่องของพระพุทธเจ้าพระโพธิสัตว์มหายาน  
(ที่มา : เว็บไซต์ <https://seaarts.sac.or.th/>)

**3. ด้านความเชื่อ** พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์โพธิสัตว์ ของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ซึ่งมีต้นกำเนิดมาจากพระสูตรมหายานในอินเดีย โดยผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมของจีน คือตำนานเรื่องพระธิดาเมี่ยวซ่านซึ่งเสียสละชีวิตเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นและแสดงถึงความกรุณาอย่างลึกซึ้ง จนได้รับการยกย่องให้เป็นพระโพธิสัตว์ในวัฒนธรรมจีน ความเชื่อนี้ถูกส่งต่อมายังประเทศไทยผ่านชุมชนไทยเชื้อสายจีน (เฉลิมศักดิ์ จารุวรรณ, 2553: 67-69) ก่อเกิดเป็นพระโพธิสัตว์กวนอิมดังที่พบเห็นในปัจจุบัน เพื่อสื่อถึงความอ่อนโยน ความเมตตาปราณี ทั้งนี้ผู้ที่นับถือพระแม่กวนอิม นอกจากจะกราบไหว้สักการะขอพรแล้ว ตามความเชื่อก็จะมีเรื่องของการไม่บริโภคเนื้อสัตว์ใหญ่จำพวกวัวควาย สำหรับท่านที่ถือเคร่งครัดก็จะทานอาหารเจควบคู่กับการถือศีลสวดมนต์ไปด้วย ทั้งนี้ ความเชื่อเกี่ยวกับพระอวโลกิเตศวรมีพื้นฐานจากพระสูตรมหายาน เช่น สัทธรรมปุณฑริกสูตร (Lotus Sutra) ซึ่งกล่าวถึงพระอวโลกิเตศวรในฐานะผู้รับฟังเสียงแห่งทุกข์ของสัตว์โลก และอวตัสกสูตร (Avatamsaka Sutra) ที่แสดงถึงความเมตตาของพระองค์ในการช่วยเหลือสรรพสัตว์

การกราบไหว้และขอพรของผู้ที่ศรัทธาพระแม่กวนอิม มักจะกราบไหว้เพื่อขอพรในเรื่องสุขภาพ ความสงบสุข และการปกป้องจากภัยอันตราย โดยมีการถวายดอกไม้ ธูป และผลไม้เป็นเครื่องบูชา มีการถือศีลและละเว้นการบริโภคเนื้อสัตว์ ซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับพระแม่กวนอิมเน้นเรื่องการละเว้นจากการเบียดเบียนชีวิตสัตว์ โดยเฉพาะการไม่บริโภคเนื้อสัตว์ใหญ่ เช่น วัวและควาย สำหรับผู้ที่ถือเคร่งครัดจะปฏิบัติภารกิจเฝ้าควบคู่กับการถือศีลและสวดมนต์เพื่อเสริมสร้างบุญกุศล (สมชาย ศรีทัพ, 2563 : 72-74) ในวันสำคัญ เช่น วันประสูติ วันออกผนวช และวันบรรลุนิพพาน ของพระแม่กวนอิม จะมีการจัดพิธีสวดมนต์และสาธยายพระสูตร โดยเฉพาะบทที่เกี่ยวข้องกับพระอวโลกิเตศวร เช่น สมันตมุขปรีวารค (普門品) ในสัทธรรมปุณฑริกสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรที่เกี่ยวข้องโดยตรงเน้นถึงความกรุณาของพระองค์

กล่าวได้ว่า ความเชื่อเหล่านี้ส่งอิทธิพลทางวัฒนธรรมในประเทศไทยในทางศิลปกรรมและประติมากรรม ด้วยพระแม่กวนอิมในประเทศไทยมักปรากฏในรูปของพระโพธิสัตว์ที่แต่งกายแบบจีน ประทับบนดอกบัว และมีใบหน้าอ่อนโยน สะท้อนถึงความเป็นสัญลักษณ์ของความเมตตากรุณา รูปเคารพของพระองค์สามารถพบได้ในวัดมหายาน เช่น วัดโพธิ์แมนคุณาราม ตามศาลเจ้าชาวจีน และแม่ตามวัดไทยหลายแห่ง นอกจากนี้ ยังสะท้อนถึงความเป็นพุทธวัฒนธรรมที่ผสมผสานระหว่างศาสนาและวัฒนธรรมจากหลายแหล่ง โดยมีการหลอมรวม

ลักษณะเฉพาะของพระพุทธศาสนาเถรวาทและมหายาน เช่น การผนวกคดีเรื่องพระโพธิสัตว์กับเทวดาในวัฒนธรรมไทย

**4. ด้านพิธีกรรม** ตามสถานที่ต่างๆในประเทศไทยไม่ว่าจะเป็น วัด ศาลเจ้า สมาคม มูลนิธิ แม้องค์กรการกุศลต่าง ๆ ก็จะมีการจัดพิธีเนื่องในโอกาสต่าง ๆ ที่สำคัญเช่น วันประสูติ วันออกผนวชและวันบรรลุนิติภาวะ รวมถึงเทศกาลที่เกี่ยวข้องด้วย พิธีที่จัดจะเป็นการสาธยายมนต์และพระสูตรในพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานโดยเฉพาะสัทธรรมปุณฑริกสูตรในวรรคที่ว่าด้วยอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์สมันตมุขปรัวรรค ซึ่งถือว่าเป็นบทที่สำคัญในการได้รับเชิญมาสาธยายทุกครั้งี่จัดพิธี

พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระอวโลกิเตศวรในประเทศไทย

พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ หรือที่รู้จักกันในนาม "พระแม่อุมา" ในประเทศไทย มีบทบาทสำคัญในพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน โดยเฉพาะในสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนไทยเชื้อสายจีน เช่น วัด ศาลเจ้า สมาคม มูลนิธิ และองค์กรการกุศล พิธีกรรมเหล่านี้ประกอบด้วยกิจกรรมทางศาสนาอันหลากหลาย ทั้งในโอกาสสำคัญตามปฏิทินจันทรคติและในเทศกาลวัฒนธรรมที่ชุมชนจีนให้ความสำคัญ

ในช่วงวันประสูติ วันออกผนวช และวันบรรลุนิติภาวะของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ซึ่งตรงกับเดือน 2 เดือน 6 และเดือน 9 ตามปฏิทินจันทรคติ วัดและศาลเจ้าต่างจัดพิธีสาธยายพระสูตร โดยเฉพาะสัทธรรมปุณฑริกสูตร ในวรรคสมันตมุขปรัวรรคที่กล่าวถึงพระอวโลกิเตศวรในฐานะผู้เปี่ยมด้วยความกรุณาและการช่วยเหลือสัตว์โลก ผู้เข้าร่วมพิธีมักถวายดอกไม้ น้ำสะอาด ผลไม้ และธูป เพื่อแสดงความเคารพและขอพร ในช่วงเทศกาลกินเจและเทศกาลกวนอิมผู้เช่า ก็มีการสวดมนต์บท “โอม มณี ปัทเม หุม” ซึ่งเป็นมนตราที่ใช้สรรเสริญพระอวโลกิเตศวร พร้อมทั้งมีการสมานทานศีลและถือศีลกินเจเพื่อส่งเสริมเมตตาธรรมและละเว้นจากการเบียดเบียน ทั้งนี้ วัดมหายานสำคัญ เช่น วัดโพธิ์แมนคุณาราม ในกรุงเทพมหานคร เป็นศูนย์กลางในการจัดพิธีกรรมบูชาพระอวโลกิเตศวร โดยจัดให้มีการสาธยายพระสูตรในบทสมันตมุขปรัวรรคควบคู่กับการนั่งสมาธิ เพื่อเสริมสร้างจิตใจที่สงบและเปี่ยมด้วยกรุณาธรรม ขณะที่ศาลเจ้ากวนอิมในย่านเยาวราช รวมถึงสมาคมต่าง ๆ เช่น สมาคมธรรมศาลา ก็จัดพิธีสาธยายมนต์ในวันตรุษสงกรานต์ของพระโพธิสัตว์ พร้อมทั้งพิธีจุดเทียนและธูปเพื่อขอพร ซึ่งเป็นธรรมเนียมที่สะท้อนความเชื่อในความคุ้มครองของพระโพธิสัตว์ องค์กรการกุศลและมูลนิธิอย่างมูลนิธิเทียนฟ้า ยังจัดกิจกรรมที่

เชื่อมโยงศาสนพิธีเข้ากับงานสาธารณประโยชน์ เช่น การแจกอาหารเจในช่วงเทศกาล รวมถึงการจัดสวดพระสูตรเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมทั้งหมดนี้ล้วนมีความสำคัญต่อการเสริมสร้างศรัทธาในพระอวโลกิเตศวร และเน้นย้ำคุณค่าของความเมตตากรุณา ความเสียสละ และการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ พิธีกรรมเหล่านี้ยังสะท้อนถึงการหลอมรวมทางวัฒนธรรมระหว่างไทยและจีน ซึ่งปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนผ่านกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีที่ยังคงสืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนานในสังคมไทย

### ประเทศอินเดีย

พบหลักฐานการสร้างรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรหลายพระกร ราวพุทธศตวรรษที่ 13 เป็นยุครุ่งเรืองของพุทธศาสนานิกายตันตระ อันเป็นส่วนหนึ่งของนิกายมหายาน โดยมีความเชื่อเกี่ยวกับเวทมนตร์ คาถา พิธีกรรมบูชาสักการะพระโพธิสัตว์ต่าง ๆ โดยพุทธลักษณะของพระอวโลกิเตศวรมีอิทธิพลต่อประเทศอินเดียในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. **ด้านประติมากรรม** พระอวโลกิเตศวร รูปหล่อสำริดจากเมืองกูร์กิชาร์ รัฐพิหาร ศตวรรษที่ 9 ในพิพิธภัณฑสถานเมืองปัตนะ รัฐพิหาร พระอวโลกิเตศวรเป็นตัวอย่างอันยอดเยี่ยมของความตั้งใจของพระโพธิสัตว์ที่จะเลื่อนความเป็นพระพุทธเจ้าของตนออกไปจนกว่าพระองค์จะทรงช่วยให้สรรพสัตว์บนโลกหลุดพ้นจากความทุกข์ (โมกษะ) และจากกระบวนการแห่งความตายและการเกิดใหม่ (สังสารวัฏ)



ภาพที่ 4 พระอวโลกิเตศวร ศตวรรษที่ 9 พิพิธภัณฑสถานเมืองปัตนะ รัฐพิหาร อินเดีย

(ที่มา : เว็บไซต์ <https://blog.thai-sanscript.com/>)

พระอวโลกิเตศวร รูปหล่อคโลไรต์สีเทาเข้ม ความสูง: 69 ซม. (27.17 นิ้ว) ความกว้าง: 44 ซม. (17.32 นิ้ว) อินเดียตะวันออก รัฐพิหาร ยุคपाल ครึ่งแรกของศตวรรษที่ 11



ภาพที่ 5 พระอวโลกิเตศวร รูปหล่อคโลไรต์สีเทาเข้ม  
(ที่มา : เว็บไซต์ <https://www.thezengateway.com/>)

2. **ด้านจิตรกรรม** ประเทศอินเดียมีถ้ำที่เป็นของพระพุทธศาสนานิกายมหายานชื่ออยู่ 2 ที่ คือ ถ้ำอชันดาและถ้ำเอโรลา ถ้ำนี้นอกจากมีประติมากรรมแกะสลักด้วยหินแล้วยังมีจิตรกรรมพระโพธิสัตว์ควบคู่กันอีกด้วย



ภาพที่ 6 พระโพธิสัตว์ปัทมปานิ ถ้ำอชันดาที่ 1  
(ที่มา : เว็บไซต์ <http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&key word=&Page=208>)

ภาพที่ 6 นี้เป็นภาพถ่ายจิตรกรรมของพระโพธิสัตว์ปัทมปาณี (องค์เดียวกับพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์) พระโพธิสัตว์ผู้ถือดอกบัวนี้ ส่วนองค์ก่อนบนของพระโพธิสัตว์ ยืนเคียงพระวรกาย ทรงศิราภรณ์ สวมชฎามงกุฏ พระพักตร์ม่น พระขนงเป็นสันนูนโค้งด้านบนเป็นร่อง พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์จีบ พระเนตรเหลือบต่ำ สวมสร้อยประคำและกรองศอ พระอังสาต้านซ้าย คล้องผ้าฉเวียงบา สถานที่คือถ้ำอชันตา

พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ เป็นสัญลักษณ์สำคัญในพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน โดยเฉพาะในประเทศอินเดียที่เป็นต้นกำเนิดของพระพุทธศาสนา พระอวโลกิเตศวรเป็นต้นแบบของความเมตตาและการเสียสละเพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระองค์ยังคงปรากฏในพื้นที่ต่าง ๆ ของอินเดีย โดยเฉพาะในชุมชนที่นับถือมหายาน เช่น ลาดักห์และรัฐทางตอนเหนือ

**3. ด้านความเชื่อ** บทบาทของพระอวโลกิเตศวรในพระสูตรมหายานในอินเดีย เป็นตัวแทนแห่งความกรุณาและการเสียสละตามที่ปรากฏในพระสูตรมหายาน เช่น มหาปรัชญาปารมิตาสูตฺร และ สัทธรรมปุณฑริกสูตร พระองค์ถูกกล่าวถึงว่าเป็นผู้ที่รับฟังเสียงทุกข์ของสัตว์โลกและช่วยเหลือพวกเขาให้พ้นจากความทุกข์ บทบาทนี้เน้นการเป็นแรงบันดาลใจแก่ผู้ศรัทธาในการปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ซึ่งนอกจากนี้ พระอวโลกิเตศวรยังได้รับการนับถือในฐานะ "พระผู้กรุณา" ที่สามารถช่วยให้พ้นจากทุกข์และอันตราย พระองค์เป็นแรงบันดาลใจในการบำเพ็ญโพธิจิต (Bodhicitta) ซึ่งเป็นหลักสำคัญในมหายาน ผู้ศรัทธานิยมสวดมนต์บท "โอม มณี ปัทเม หุม" ซึ่งเป็นคำสวดที่เชื่อว่าจะนำมาซึ่งความสงบสุขและความเมตตา

**4. ด้านพิธีกรรม** มีการบูชาและพิธีกรรมในวัดมหายานของของอินเดีย เช่น วัดในรัฐลาดักห์และรัฐสิกขิม มีการจัดพิธีบูชาพระอวโลกิเตศวรเป็นประจำ โดยใช้ดอกไม้ ธูปหอม และน้ำสะอาดในการบูชา พิธีกรรมเหล่านี้เน้นการสร้างบุญกุศลเพื่อเสริมสร้างความเมตตากรุณา นอกจากนี้ ในพื้นที่ลาดักห์ มีการจัดงานเทศกาลที่เกี่ยวข้องกับพระอวโลกิเตศวร เช่น เทศกาลประจำปีที่วัดเฮมิส (Hemis Monastery) มีการสวดมนต์และการแสดงประเพณีพื้นบ้านซึ่งสะท้อนถึงความศรัทธาในพระอวโลกิเตศวร เทศกาลเหล่านี้มุ่งเน้นการเสริมสร้างความสงบสุขและการพัฒนาจิตใจ มีการนำบทสวดมนต์และการภาวนาคือบท "โอม มณี ปัทเม หุม" มาใช้เป็นคำสวดประจำของผู้ปฏิบัติธรรมในมหายาน โดยมีความเชื่อว่าการสวดบทนี้จะช่วยลดกรรมและนำพาไปสู่การบรรลุธรรม

**5. ด้านศิลปะและวัฒนธรรม** ในด้านศิลปกรรมและประติมากรรม ลักษณะของพระอวโลกิเตศวร เช่น การมีหลายพระกรหรือพระเศียรเป็นการแสดงถึงความสามารถในการ

ช่วยเหลือสรรพสัตว์ ซึ่งปรากฏในงานประติมากรรมยุคคุปตะและปาละของอินเดีย ศิลปกรรมเหล่านี้ส่งอิทธิพลต่อศิลปะมหายานในภูมิภาคเอเชีย เช่น จีน ญี่ปุ่น และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้ มีการผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยในรัฐลาดักห์ พระอวโลกิเตศวรได้รับการนับถือร่วมกับพระลามะองค์สำคัญในลัทธิมหายาน ทำให้เกิดการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมของทิเบตกับพระพุทธศาสนา ซึ่งสะท้อนในพิธีกรรมและการปฏิบัติในชุมชน

### ประเทศจีน

ชาวจีนที่นับถือเจ้าแม่กวนอิมเป็นเทพเจ้าตามความเชื่อในนิกายมหายาน และเชื่อว่าเป็นพระโพธิสัตว์ที่มีเมตตาต่อมวลมนุษย์ สมัยราชวงศ์ฮั่น และช่วงสร้างรูปปั้นเจ้าแม่กวนอิมตามแบบอินเดีย ไม่มีเพศ ต่อมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์หยวน พบหลักฐานการสร้างรูปปั้นพระโพธิสัตว์เป็นสตรีเพื่อความอ่อนโยน แสดงความรักต่อเพื่อนมนุษย์เช่นเดียวกับที่มารดาแสดงต่อบุตร คาดว่าเป็นการออกแบบจากผู้อพยพจากอินเดียมาอยู่ในประเทศจีน เพื่อแสดงออกถึงการระลึกถึงบ้านเกิดที่ห่างไกล ซึ่งพุทธลักษณะของพระอวโลกิเตศวรมีอิทธิพลต่อประเทศอินเดียในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. **ด้านความเชื่อ** ในประเทศจีน พระโพธิสัตว์กวนอิมมีบทบาทสำคัญในพระสูตรมหายาน เช่น สัทธรรมปุณฑริกสูตร ซึ่งเน้นความสามารถของพระองค์ในการช่วยเหลือสัตว์โลกให้พ้นจากทุกข์ พระองค์ยังได้รับการกล่าวถึงใน อวตังสกสูตร ว่าเป็นพระผู้เปี่ยมด้วยกรุณา ซึ่งเหมาะสมกับแนวคิดความเมตตาในวัฒนธรรมจีน ทั้งนี้ จากความเชื่อเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์กวนอิมที่ผสมผสานกับตำนานพระธิดาเมี่ยวซ่าน ซึ่งแสดงถึงความเสียสละเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ส่งผลให้ภาพลักษณ์ของกวนอิมในจีนกลายเป็นสัญลักษณ์ของความอ่อนโยนและการช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก

2. **ด้านพิธีกรรม** ที่สำคัญคือพิธีกรรมในศาลเจ้ากวนอิม เช่น ศาลเจ้ากวนอิมไห่ซิน ในกวางโจว มีบทบาทสำคัญในพิธีกรรม เช่น การกราบไหว้ในวันสำคัญตามปฏิทินจันทรคติ เช่น วันประสูติ วันตรัสรู้ และวันปรินิพพานของพระองค์ การบูชามักประกอบด้วยการถวายดอกไม้ น้ำสะอาด และการสวดมนต์ มีเทศกาลที่เกี่ยวข้องกับพระโพธิสัตว์กวนอิม โดยเทศกาลสำคัญ เช่น เทศกาลกวนอิมผู้ช่า (观音菩萨日) ในช่วงเดือน 2 เดือน 6 และ เดือน 9 ตามปฏิทินจันทรคติ ซึ่งมีการจัดพิธีกรรมทั้งในศาลเจ้าและวัดมหายานทั่วประเทศจีน เพื่อบูชาและแสดงความกตัญญูต่อพระองค์ มีพิธีกรรมการละเล่นเนื้อสัตว์ ซึ่งผู้ศรัทธากวนอิมมักถือศีลกินเจ

ในช่วงเทศกาลหรือในวันสำคัญของพระองค์ เพื่อแสดงถึงการละเว้นจากการเบียดเบียนสัตว์ และเป็นการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนา

**3. ด้านศิลปะและวัฒนธรรม** ซึ่งลักษณะศิลปกรรมในประเทศจีน พระโพธิสัตว์ กวนอิมมักปรากฏในรูปของหญิงสาวที่สง่างาม สวมใส่เครื่องทรงที่เรียบง่ายหรือหรูหราตาม ลักษณะมหายานจีน ศิลปกรรมของพระกวนอิมในยุคถังและซ่งถือเป็นจุดสูงสุดของศิลปะ มหายานในจีน นอกจากนี้ กวนอิมไม่เพียงได้รับการนับถือเฉพาะในพระพุทธศาสนา แต่ยังมี การผสมผสานกับวัฒนธรรมขงจื้อและเต๋าในฐานะเทพผู้เมตตา ซึ่งสะท้อนถึงการผสมผสานของ ศาสนาและวัฒนธรรมจีนอย่างลึกซึ้ง จะเห็นได้จากศาสนสถานที่เกี่ยวข้อง เช่น วัดผู่ถ่อซาน (Mount Putuo) ในมณฑลเจ้อเจียงที่ถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และศูนย์กลางการบูชากวนอิมใน ประเทศจีน โดยเป็นจุดหมายปลายทางของผู้แสวงบุญจากทั่วประเทศ วัดหลิงอิน (Lingyin Temple) เมืองหางโจว ที่มีพระโพธิสัตว์กวนอิมประดิษฐานในฐานะองค์ประธานที่ผู้ศรัทธา เคารพบูชา

### ประเทศญี่ปุ่น

ในประเทศญี่ปุ่น พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร หรือที่รู้จักในชื่อ "คันนง โบซัตสึ" (Kannon Bosatsu) เป็นที่เคารพบูชาอย่างกว้างขวางในวงการพุทธศาสนานิกายมหายาน โดยเฉพาะในช่วงศตวรรษที่ 8 ซึ่งการเผยแพร่ความเชื่อในพระโพธิสัตว์กวนอิมมาจากประเทศ จีนและได้ถูกปรับใช้ตามบริบททางวัฒนธรรมญี่ปุ่น (วิทยา นาควัชระ, 2556 : 85) คันนง โบ ซัตสึ ได้รับการยกย่องเป็นผู้ที่บำเพ็ญธรรมจนสามารถบรรลุนิพพานแล้ว แต่กลับเลือกที่จะอยู่ เพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ก่อนที่จะเสด็จสู่นิพพาน (ประทีป วิสุทธิ์, 2557 : 42) ด้วย ความเมตตาและความเสียสละที่ไม่มีที่สิ้นสุด

**1. ด้านความเชื่อและพิธีกรรม** ในญี่ปุ่น ความเชื่อในพระโพธิสัตว์คันนงมีอิทธิพลมาก ในการกำหนดพิธีกรรมและการบูชาในชีวิตประจำวัน พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระโพธิสัตว์คันนง มักเกี่ยวข้องกับการสวดมนต์คัมภีร์ "เจ็ดคำภาวนา" และการจัดรูปเทียนในวัดต่าง ๆ โดยเฉพาะ ในช่วงเทศกาลสำคัญ เช่น เทศกาลคันนง (Kannon Festival) ซึ่งเป็นวันที่พระโพธิสัตว์คันนง ได้รับการบูชาในวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศญี่ปุ่น (สุภาพรรณ ธรรมวาที, 2554 : 120) พิธีกรรม เหล่านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อขอพรจากพระโพธิสัตว์ในด้านความสุข ความปลอดภัย และการ บรรเทาทุกข์จากภัยพิบัติและโรคภัย

**2. ด้านศิลปะ** พระโพธิสัตว์คันนงได้รับการแสดงออกในงานศิลปะและประติมากรรมที่ มีความงดงามมากมายในญี่ปุ่น เช่น รูปปั้นคันนงในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงการแสดงถึงความ

เมตตาในรูปแบบที่มีหลายมือหรือหลายพัทธ เพื่อแสดงถึงความสามารถในการช่วยเหลือทุกคน ในทุกสถานการณ์ รูปปั้นเหล่านี้มักตั้งอยู่ในวัดที่มีชื่อเสียง เช่น วัดคันทองในเมืองเกียวโตและวัดโทโชจิในเมืองนารา

### ประเทศเกาหลี

พระโพธิสัตว์กวนอิมในเกาหลีเรียกกันว่า "Gwaneum" หรือ "Gwanseeum-bosal" (관세음보살) ซึ่งแปลว่า "พระโพธิสัตว์แห่งความเมตตา" โดยในความเชื่อของชาวเกาหลี พระโพธิสัตว์คันทองมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นจากทุกข์และการเวียนว่ายตายเกิด พระโพธิสัตว์กวนอิมมักปรากฏอยู่ในเทวรูปที่ตั้งอยู่ทางด้านซ้ายของพระอมิตาภะพุทธเจ้าในศิลปะพุทธศิลป์ของเกาหลี ซึ่งแสดงถึงการมีบทบาทในการช่วยเหลือผู้คนให้พ้นจากความทุกข์ (วรพล ศรีสุธรรม, 2559 : 132) โดยรูปลักษณะของพระโพธิสัตว์กวนอิมในเกาหลีมักจะเป็นรูปผู้หญิงที่มีลักษณะสง่างามและมีความเมตตาในท่าทาง พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรบางรูปอาจมีจำนวนมือมากถึง 9 หรือ 11 มือ และมีจำนวนพระพัทธที่แตกต่างกันตามลักษณะการแสดงถึงอารมณ์และความเมตตา โดยพระพัทธ 3 พัทธที่หันไปทางซ้ายมักแสดงถึงความโกรธเพื่อขจัดสิ่งชั่วร้าย พระพัทธ 3 พัทธที่หันไปทางขวามือแสดงถึงความสงบและความเมตตา พระพัทธทั้งสามที่อยู่ด้านหลังแสดงถึงความเมตตาอย่างไม่มีขีดจำกัด ในขณะที่พระพัทธด้านหน้าแสดงถึงความสมดุลและความสงบ และพระพัทธที่สืบเอ็ดแสดงถึงปัญญาที่จะช่วยนำทางสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ (พรณี ลิ้มศิริ, 2554 : 88)

**1. ด้านพิธีกรรมและความเชื่อ** ในเกาหลี พระโพธิสัตว์กวนอิมได้รับการบูชาในรูปแบบของพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การสวดมนต์เพื่อขอพรจากพระโพธิสัตว์ในด้านความเมตตา การสวดบูชาคัมภีร์ และการทำบุญที่วัดต่างๆ พิธีการเฉลิมฉลองวันเกิดพระโพธิสัตว์กวนอิมยังคงจัดขึ้นในหลาย ๆ วัดเพื่อแสดงความเคารพและขอพรจากพระองค์ ในช่วงเทศกาลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพระโพธิสัตว์ผู้มีความเมตตา ผู้คนในเกาหลีมักจะร่วมทำพิธีสวดมนต์และถวายอาหารเพื่อบูชา (ศุภณัฐ เกษมสันต์, 2560 : 115)

**2. ด้านศิลปะและวัฒนธรรม** พระโพธิสัตว์กวนอิมในเกาหลีไม่เพียงแต่มีบทบาทสำคัญในด้านความเชื่อและพิธีกรรมเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่สะท้อนออกมาในงานประติมากรรมและภาพวาดที่สวยงาม เช่น ในการสร้างประติมากรรมพระ

โพธิสัตว์กวนอิมที่มีท่าทางสงบและทำนั้งสมาธิ หรือในภาพจิตรกรรมที่สื่อถึงการช่วยเหลือและเมตตา (ปรัชญา วงศ์วัฒนกิจ, 2559 : 203)

### ประเทศเวียดนาม

ในราว ค.ศ. 1802 ศาสนาพุทธนิกายมหายานได้รับการนับถือสืบต่อมาควบคู่กับลัทธิขงจื้อและเต๋า ใน ค.ศ. 1657 ซึ่งเป็นช่วงสมัยของสงครามแบ่งแยกเหนือ-ใต้ ทำให้สามารถสันนิษฐานได้ว่าประติมากรรมพระโพธิสัตว์นี้ถูกสร้างขึ้นในช่วงที่ศาสนาพุทธนิกายมหายาน (ลัทธิสุขาวดี) มีอิทธิพลต่อความคิดและความเชื่อของผู้คนในอาณาจักรเวียดเป็นอย่างมากด้วยเหตุนี้ประติมากรรมรูปพระโพธิสัตว์กวนอิมพันกร สามารถสะท้อนในฐานะที่พึงพิงทางใจผู้ประทานความเมตตาอันไม่มีที่สิ้นสุดของเหล่าผู้ทุกข์ยากที่ประสบภัยสงครามในช่วงเวลานั้น ซึ่งในช่วงประมาณ ค.ศ. 1802 นี้ ศาสนาพุทธนิกายมหายานในเวียดนามมีอิทธิพลต่อความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระโพธิสัตว์กวนอิม (พระอวโลกิเตศวร) อย่างมาก โดยเฉพาะในช่วงที่เกิดสงครามแบ่งแยกเหนือ-ใต้ ใน ค.ศ. 1657 การสร้างประติมากรรมพระโพธิสัตว์กวนอิมพันมือในช่วงนั้นสะท้อนถึงการให้ความเมตตาแก่ผู้ประสบภัยสงคราม และเป็นสิ่งที่พึงพิงทางใจของผู้คน (ทวีป แสงสุวรรณ, 2551 : 48) ที่เด่นชัดคือในด้านพิธีกรรม การบูชาพระโพธิสัตว์กวนอิมในเวียดนามมักมีการสวดมนต์ การจุดธูปเทียน และการถวายดอกไม้เพื่อขอพรและได้รับความเมตตาจากพระโพธิสัตว์ ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้สะท้อนถึงความเชื่อในการช่วยเหลือจากพระโพธิสัตว์ในการขจัดความทุกข์และปัญหาของชีวิต (ชัยณรงค์ พรหมโชติ, 2552 : 75) นอกจากนี้ การบูชาพระโพธิสัตว์ยังมีความเชื่อว่า บุคคลที่มีความเพียรและอดทนในการปฏิบัติธรรมจะได้รับความช่วยเหลือจากพระโพธิสัตว์ให้พ้นจากวิภวสังสาร (ประทีป ตั้งมณี, 2556 : 39)

### สรุป

จากการวิเคราะห์ประติมาณวิद्याพระอวโลกิเตศวรผ่านคัมภีร์สัทธรรมปุณฑริกสูตร ทำให้ทราบว่ารูปลักษณะของพระอวโลกิเตศวรมีถึง 33 ปาง และได้มีอิทธิพลต่อความศรัทธาและความเชื่อของทวีปเอเชียเป็นอย่างมาก และมีประติมากรรมแพร่หลายทั่วทุกบ้านเรือนของพุทธศาสนิกชน ทั้งประเทศจีน ธิเบต มองโกเลีย ญวน ญี่ปุ่น เกาหลี ซึ่งอิทธิพลของพระอวโลกิเตศวรที่มีถึง 33 ปางในคัมภีร์สัทธรรมปุณฑริกสูตร ยังสะท้อนถึงการแสดงธรรมแก่บุคคลในทุกชนชั้น เพื่อให้พวกเขาสามารถเข้าถึงธรรมและพ้นทุกข์ โดยการสร้างประติมากรรมของพระอว

โลกิเตศวรในท่าทางต่าง ๆ ยังมีความสำคัญในการส่งเสริมความศรัทธาและการบูชาในวงกว้าง ในทวีปเอเชียตลอดมา (ชัยณรงค์ พรหมโชติ, 2552 : 77) โดยบุคคลที่มีความต้องการจะให้ พระอวโลกิเตศวรช่วยให้หลุดพ้นจากวัฏสงสารนั้นควรประกอบไปด้วยความเพียรและความอดทน หรือหากต้องการให้พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรเมตตา บุคคลนั้นควรตั้งจิตเพื่อทำนุบำรุง ศาสนา และบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่น เมื่อถึงวาระอันเหมาะสมก็จะสมปรารถนา

พระอวโลกิเตศวรถือเป็นพระโพธิสัตว์สำคัญในพุทธศาสนาหายาน ซึ่งแสดงบทบาท อย่างชัดเจนใน คัมภีร์สัทธรรมปุณฑริกสูตร โดยเฉพาะในบทที่ 25 ที่เน้นถึงคุณลักษณะของ พระองค์ในฐานะ “ผู้ฟังเสียงทุกข์” ของสรรพสัตว์ พร้อมทั้งสามารถสำแดงกายได้ถึง 33 กาย เพื่อช่วยเหลือผู้คนตามวิถีชีวิต ความเชื่อ และสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน แนวคิดนี้สะท้อนให้ เห็นว่า ความเมตตาในพุทธมหายานไม่ได้หยุดอยู่เพียงในเชิงปรัชญา แต่ถ่ายทอดออกมาในรูป ของ “รูปเคารพ” หรือประติมานะที่จับต้องได้จริง และปรับเปลี่ยนได้ตามยุคสมัย

ในบริบทปัจจุบัน ประติมานะวิทยาของพระอวโลกิเตศวรไม่ได้จำกัดอยู่เพียงใน ศิลปกรรมเพื่อการบูชาทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงบทบาทของพระองค์ในฐานะ สัญลักษณ์ของการเยียวยาทางจิตวิญญาณ ความหวัง และความเข้าใจท่ามกลางความทุกข์ของ โลกสมัยใหม่ ผู้คนยังคงยึดมั่นในบทสวด ภาพลักษณ์ และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระอวโลกิเต ศวรควบคู่ไปกับการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เข้ากับสื่อร่วมสมัย เช่น งานศิลปะดิจิทัล พื้นที่สมาธิ ออนไลน์ หรือแม้แต่การนำแนวคิดของพระองค์ไปสอดแทรกในกระบวนการบำบัดด้าน สุขภาพจิต ทั้งนี้ บทบาทหน้าที่ของพระอวโลกิเตศวรจึงไม่ได้เป็นเพียงพระโพธิสัตว์ที่ช่วยเหลือ จากภายนอกเท่านั้น แต่ยังเป็นแบบอย่างแห่ง “ความเมตตาที่เกิดจากภายใน” ซึ่งสะท้อน ออกมาผ่านการปฏิบัติของมนุษย์เอง

ทั้งนี้ แนวโน้มในอนาคต ประติมานะวิทยาของพระอวโลกิเตศวรมีแนวโน้มที่จะก้าว ข้ามขอบเขตของวัดวาอารามไปสู่โลกดิจิทัลและการสื่อสารแบบข้ามวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น ด้วย ศักยภาพของเทคโนโลยี เช่น VR และ AI รูปเคารพหรือกับแนวคิดด้านจิตวิญญาณ การเยียวยา และจริยศาสตร์ร่วมสมัยมากกว่าการมุ่งเน้นเทคโนโลยีหรือความอลังการของรูปแบบ มีแนวโน้ม ที่ศิลปะแห่งพระโพธิสัตว์องค์นี้จะถูกปรับเข้าสู่รูปแบบที่เรียบง่าย เน้นความรู้สึกสงบ และเปิด พื้นที่ให้การภาวนา เช่น งานศิลปะสมถะหรือการใช้ในกิจกรรมเพื่อความสงบในจิตใจของ

มนุษย์ที่มีอาจจำกัดเพียงพุทธศาสนิกชนเท่านั้น แต่ยังแผ่ขยายไปยังผู้ที่ต้องการความสงบสุขในจิตใจของผู้คน

## เอกสารอ้างอิง

- Chae-em, K. (2004). *The Saddharmapundarika Sutra: Translated from the Sanskrit original*. Bangkok: Chinese Sangha of Thailand.
- Chainarong Phatthanakit, C. (2009). *Rituals and faith of Avalokiteshvara in Southeast Asia*. Chiang
- Chainarong Phromachot, C. (2009). *Avalokiteshvara: The bodhisattva of great compassion*. Nakhon Pathom: Silpakorn University Press.
- Cherm Saksit, J. (2010). *The influence of Avalokiteshvara in Chinese and Japanese art*. Bangkok:
- Laksana Theerawit, L. (2017). *Contemporary Buddhist art: Concepts and expressions through visual arts*. Bangkok: Chulalongkorn University Press. Mai: Chiang Mai University Press.
- Panee Limsiri, P. (2011). *Guanyin bodhisattva: Art and beliefs in East Asia*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Phra Dhammapitaka (P. A. Payutto). (1996). *The Saddharmapundarika Sutra*. Bangkok: Chinese Sangha of Thailand.
- Pinterest. (n.d.). Image resource. Retrieved from <https://at.pinterest.com/pin/7476056082888328/>
- Prachya Wongwattanakit, P. (2016). *Bodhisattva art in Korea: A cultural and devotional analysis*. Chiang Mai: Chiang Mai University Press.
- Prateep Tangmanee, P. (2013). *Concepts of bodhisattvas in Buddhism: A case study of Avalokiteshvara*. Bangkok: Amarin Dhamma Publishing.
- Prateep Wisut, P. (2013). *Mahayana concepts in Buddhist scriptures*. Bangkok: Thammasat University.

- Raviwan Nilrat, R. (2005). *Study and interpretation of Buddha images in Buddhist art*. Bangkok: Buddhist Art Publishing. RSWW. (n.d.). Retrieved from <https://rsww.org/>
- SEA Arts, SAC. (n.d.). Retrieved from <https://seaarts.sac.or.th/Silpa Wattanatham Publishing>.
- Silpakorn University Library. (n.d.). *Image archive*. Retrieved from <http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=&Page=208>
- Somchai Sritap, S. (2020). *Meditation practices and Guanyin devotion in Buddhism*. Bangkok: Buddhist Art Publishing.
- Supaporn Thammawathi, S. (2011). *Kannon bodhisattva and faith in Japanese Buddhism*. Bangkok: Oriental Books.
- Suphanat Kasemsan, S. (2017). *Religious rituals in Korean culture*. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University. Thai-Sanskrit Blog. (n.d.). Retrieved from <https://blog.thai-sanscript.com/>
- Thawip Saengsuwan, T. (2008). *Bodhisattvas in Mahayana Buddhism*. Bangkok: Liang Chiang Publishing. The Zen Gateway. (n.d.). Retrieved from <https://www.thezengateway.com/>
- Voraphon Srisutham, V. (2016). *Buddhist art in the Korean peninsula: A study through Guanyin bodhisattva*. Bangkok: Silpa Wattanatham Publishing.
- Wasin Intasara, W. (2012). *Iconography in Mahayana Buddhist art*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Wittaya Nakwatchara, W. (2013). *Mahayana Buddhism in Japan: Faith and cultural adaptation*. Bangkok: Thammasat University.